

Preliminär rapport över undersökning av stenåldersboplats vid
Strandholm 1⁴, Burträsk sn, Västerbotten.

16 juni - 27 juli 1969.

Sammanställd av

Anders Huggert, Uppsala.

Under ledning av docent Hans Christiansson, Institutionen för Nordisk och Jämförande Fornkunskap i Uppsala, och i samarbete med museerna i Umeå och Skellefteå, har utgrävningar ägt rum vid Strandholm 1⁴, Burträskssn, Västerbotten, under tiden 16 juni - 27 juli 1969.

Deltagare:

Ingela Brisning	Uppsala
Cecilia Carlheim - Gyllensköld ^{x)}	"
Gunilla Carlheim - Gyllensköld ^{x)}	"
Anders Huggert	"
Richard Langhorne	Edinburgh

I undersökningen deltog under två dagar Lilian och Svend Bue Madsen, Köpenhamn.

Utgrävningar vid Strandholm har tidigare pågått under juli 1967 och juli - augusti månader 1968. Dessa undersökningar finns redovisade i separata rapporter.

Läget hos det under sommaren 1969 utgrävda området, vilket utgör en utvidgning åt N och S, men huvudsakligen åt V, av 1967/68 års, framgår av denna rapport och schaktplanen över området. Sist i rapporten redovisas jämväl på likartat sätt resultatet av en provgrävning 13 m Ö om det nu under utgrävning varande området.

Sammanlagt undersöktes $88 + 4 \text{ m}^2$.

Vid nivåmätning användes som höjdfix det norra fästet av en bro, belägen cirka 230 meter från Korvbäckens mynning i Bygdeträsket, närmare bestämt det största stenblocket, omedelbart gränsande till bäckens vattennivå å brofästets östra hörn. Toppen på detta stenblock är belägen 131,65 m.ö.h. Höjdvärdet gör ej anspråk på att vara exakt, utan torde vid noggrann fältmätning visa sig behöva justeras några centimeter uppåt eller nedåt. Justeringen kommer då att likformigt beröra samtliga grävningens avvägningdata. Vattenmärke 131,00 m.ö.h. för Bygdeträsket är markerat å stort stenblock ute i Backviken.

Vid undersökningen användes ett koordinatsystem, där ovan nämnda höjdfix togs som skärningspunkt för x-axeln (V-O) samt y-axeln (S-N). De två första

x) deltog halva undersökningstiden i docent Christianssons utgrävning vid Lundfors, ca 20 km V om Skellefteå.

siffrorna i systemet anger avståndet längs x-axeln och de två sista längs y-axeln. Grävningssområdet är så beläget i förhållande till koordinatsystemet, att x-värdet blir positivt och y-värdet negativt, d.v.s. föregås av ett minustecken (-).

Vid utgrävningen tillämpades tvåmetersrutor, och varje ruta identifieras med koordinatsiffran för dess sydvästliga hörn.

Lagerföljden å utgrävningssområdet utgöres av följande tre komponenter:

- I. Ett mellan 15 och 30 cm tjockt lager bestående av vegetations-skikt nedplöjt i det underliggande, sandblandade mjälalagret (II).
- II. Sandblandat mjälalager, intill 40 cm tjockt.
- III. Bottenlager av mjåla med någon järnutfällning.

Utökning av Område 67

Belägenhet: 38 - 42/-35

34 - 36/-37

34/-39

34/-41

32 - 34/-43

32 - 34/-44^{x)}

32 - 34/-46

32 - 36/-48

34 - 36/-50 och 42/-50

34 - 36/-52 och 42/-52

36/-54

Planer: 5 st i skala 1:20

Profiler: 38/-33 - 38/-35 i skala 1:20

36/-48 - 36/-50 i skala 1:10

Sedan föregående års arkeologiska undersökning har hemmansägare Allan Lindbergs barn på platsen för utgrävningarna tillvaratagit 3 st flint-avslag, vilka undertecknad emellertid tyvärr ej givits tillfälle att beskåda.

Under arbetet med utgrävning av lager I tillvaratogs 11 av de 18 fynd som området gav: en tjocknackig, svagt håleggad och väl slipad yxa (fynd nr 45), ett komplett (15) och ett fragmentariskt (22) skivavslag med

x) y-värdet övergår från ojämnt till jämnt tal, ty i V-0 riktning genom undersökningsområdet löper en "spalt" med 2 x 1 m:s rutor.

- Denna anmärkning gäller även för 1967 och 1968 års rapporter.

retuscher, ett spånavslag med kort, 0,4 cm, retuscherad egg (30), en bit ur banepartiet på oslipad yxa (18), en bit ur oslipad yxa (21), ett större avslag ur banepartiet på oslipad yxa (23), en skörbränd bit ur banepartiet på slipad yxa (29), en skörbränd bit ur slipad yxa (43), en tvärpilspets tillverkad av tunt skivavslag (20) och en dito förfärdigad av ytavslag ur slipad yxa (36). - Samtliga dessa fynd är tillverkade av flinta.

Fynden 29 och 43 synes härröra från en och samma skörbränd flintyxa. Delar av detta redskap ingår även i fyndmaterialet från 1967/68 års utgrävningar.

Vidare påträffades (11 st) skärvor, avslag eller bitar av flinta. Av dessa var 3 st skörbrända. Vid genomgrävning av lager I framkom även fabriktionsrester av kvarts (2 st) och skörbränd diabas (3 st).

Något träkol fanns i varje rutenhet. Plöjlagrets kol torde till största delen härröra från sentida bränning av buskar och annan markvegetation, vilket enligt markägaren förekommit ett antal gånger.

Samtliga fynd i lager I, även avslag o.dyl., är inritade med svart färg å planerna för att ge en uppfattning om spridning och var fyndkoncentration i lägdan är att finna. Med ledning av den, vid de två föregående årens grävningar insamlade "horizontala" fynddatan, gav detta förfarings-sätt, i kombination med fyndlägena i lager II, beskedet att ett område med markant rikligare fyndförekomst kunnat inringas. Koncentrationsområdet syntes sträcka sig i NO - SV riktning, i stort sett tvärs för lägdans sluttning, och hade en klar utbredningsgräns mot S. Frets undersökningsfynd i lager I förefaller bestyrka detta resultat, samtidigt som ytterligare avgränsningar antyds. - Jag återkommer till denna fråga efter redogörelse för fynden i lager II.

I likhet med föregående år kunde det även denna sommar konstateras hur fynden i plöjlagret till största delen härrör från upplöjda partier av lager II.

Ytskiktet av lager II hade en "vågig" struktur. Angående orsaken till detta, se 1967 års rapport. Det var i vissa fall svårt att klart påvisa

var det ena lagret slutade och det andra tog vid.

Under nedrensning av lager II gjordes 7 fynd. I ruta 34/-39 framkom en i det närmaste komplett slipsten (42) och en mindre del (41) av densamma. Råmaterialet utgörs av en relativt hård, icke sedimenterad bergart. Slipstenen är rektangulär till formen och visar på de båda smalsidorna markant slitage efter användande. I 34/-48 en tvärpilspets förfärdigad av ytavslag ur slipad, håleggad flintyx (25) och ett flintavslag med kort, 0,4 cm, distinkt retuscherat eggparti (26). I 36/-48 en svagt skörbränd bit ur slipad flintyx (2). I 36/-50 en kniv (10) i form av ett tekniskt högklassigt flintspån med parallella kanter. Spånet visar, på diametralt motställda partier av de parallella kanterna, markanta, kraftiga (bruks-) retuscher. Dessa partier begynna vid respektive ett hörn och sträcka sig 3 - 4 cm ut utefter spånets kanter. Övriga kantpartier visar ej lika markanta retuscher. Kniven är till knappt hälften av sin längd svagt skörbränd. Rutenheten 36/-50 innehöll även en flintpilspets (14) med triangulärt tvärsnitt, - en s.k. typisk gropkeramisk pilspets. Dess läge i lagerföljden framgår av profilen 36/-48 - 36/-50.

De tvåreggade pilspetsarna 20, 25 och 36 är av samma grundtyp som de 1968 påträffade. I rapporten över det årets utgrävning finns några kommentarer beträffande tillverkningsteknik införda. Dessa kan utifrån årets fynd kompletteras. Av fyndet 20 framgår tydligt hur bulan efter det skärvan, råämnet, avspaltade slaget ej är belägen i baspartiets ena hörn på den förfärdigade pilspetsen, utan istället i stort sett mitt för pilspetsens ena långsida. Av slagbulans läge kan således en viss variation i "tillverkningsprocessen" bedömas. Variationen är en naturlig följd av en strävan att på bästa sätt utnyttja ett givet råämne.^{x)}

Skörbränd sten påträffades; 1 st i ruta 38/-35 respektive 34/-44. De låg i botten av lager II, i direkt kontakt med ytskiktet av lager III. Läget hos förstnämnda sten framgår av profilen 38/-33 - 38/-35. Rutorna 34/-37 och 34/-39 innehöll vardera 1 st obränd sten, vilka båda låg i kontakt med lager III. - Sten var således ytterst sällsynt på det utgrävda området.

Spridda förekomster av träkolfragment visade sig i rutorna 36/-48 och 36/-50. Särdeles glest belägna var kolpartiklarna i 38/-35, 40/-35, 34/-37

x) ytterligare synpunkter på Strandholm-materialet kommer att lämnas i en av undertecknad planerad separat utredning.

36/-37, 34/-46 och 34/-50. Ett parti av lager II i Ö kanten av ruta 42/-35 föreföll vara något bränt och visade förhållandevis riklig inblandning av kolpartiklar. Nu redovisade kolförekomster var ej så rikliga, att för C₁₄-prov lämpad kvantitet kunde tillvaratagas.

Fragment av brända ben framkom i ruta 36/-50. Endast två ytterst små fragment var frampreparerbara, eftersom ben i största utsträckning framträdde som en pulverlik vit färgning i marken. I likhet med föregående år kunde en nästan total frånvaro av organiskt material konstateras.

Lager II innehöll även avslag, skärvor och flisor av flinta (10 st), varav några skörbrända (2 st). Dessutom framkom en flat flintbit (37,36/-47,08), vilken på båda bredsidor visar spår efter flera avspaltningsar, och som längs ena kanten är starkt splittrad av slag. Flintbiten kan karakteriseras som varande en i det närmaste förbrukad kärna för skivavslag. I lager II påträffades också en bit kvarts.

I anslutning till en i föregående års rapport gjord notis kan nämnas, att ingen iakttagelse i samband med det 1969 genomförda utgrävningsarbetet tyder på, att kvarts skulle ligga genomsnittligt djupare än flinta.

Samtliga fynd från lager II är markerade med röd färg å planerna över utgrävningsområdet. Rörande fyndens spridning i lägdan finner man, att för den under föregående år iakttagna fyndkoncentrationen, till synes utsträckt i NO - SV riktning, nu, förutom en avgränsning mot S också en sådan mot V kan konstateras. Koncentrationen tycks även, huvudsakligen med ledning av 1967/68 års resultat, äga en begränsning åt Ö och N. En närmare granskning av nu meddelade iakttagelser visar, att fyndområdets NO - SV utbredning ej på något sätt är signifikativ. Fyndområdets utbredning i lägdan kan beskrivas som varande oregelbundet avrundat till formen.

Tydligt är, att de detta år i ruta 34/-39 framgrävda slipstensdelarna (41 och 42) saknar lager-II-fynd i sin närmaste omgivning, och att de gentemot ovan nämnda större fyndkoncentration intar ett isolerat läge. Från denna räknat ha de påträffats längre nedåt lägdans sluttning, och således närmare Korvbäcken. - Samma läge karakteriserar det i ruta 38/-37 gjorda fyndet, utgörande: 1966 års lösfynd av 2 st flintyxor och

ett flintspån, samt 1967 års utgrävningssynd av 3 st flintyxor i lager II och en yxa i lager I.

Beträffande lager II:s tjocklek kunde 1968 konstateras att denna kontinuerligt avtog från N mot S, och att vid koordinationspunkten 38/-54 lagret var så gott som obefintligt. Detta resultat bestyrks av årets iakttagelser. Så kunde exempelvis konstateras hur lager II endast sträckte sig in i N delen av ruta 36/-54, och att lagret saknades i S - SV halvdelen av ruta 34/-52. I 36/-52 och 34/-50 fanns lager II emellertid i hela rutenheterna. - Summeras dessa iakttagelser blir således resultatet, att lagret kontinuerligt avtar i tjocklek och så småningom upphör både åt S och SV. - Det kunde vidare konstateras hur i rutenheterna 34/-52 och 36/-54, på sådana partier där lager II saknades, plögen hade skurit ned i lager III och vänt upp sådant material i plöjseln (I). Orsaken till lager II:s upphörande kan endast förmodas. En trolig förklaring gavs i 1968 års rapport.

Lager II:s avtagande i tjocklek åt S och SV motsvaras ej längre nedåt lägdans sluttning av en sådan åt V. Norr om de nu berörda ytenheterna kunde istället konstateras hur lagret åt V skiftade färg, från gulaktigt till grått. Färgändringen, som skedde kontinuerligt från Ö till V, blev markant iakttagbar V om koordinationslinjen -36, och var inom det ungefärliga avsnittet fram till koordinationslinjen -34 särskilt påtaglig. Lager II blev av denna anledning svårt att skilja från lager III. Emellertid kvarstod den markanta skillnaden att lager III bl.a. var något hårdare till konsistensen, samt innehöll järnutfällningar. Lagerskillnaden II - III var mest påtaglig i det totala (1967 - 1969) utgrävningsområdets Ö del, vilket tydligt framgick av grävningarna i rutenheterna 42/-50 och 42/-52. Där kunde vidare åter konstateras hur lager II markant avtog i tjocklek från N till S, uppåt lägdans sluttning.

Lager II på det utgrävda området hade i övrigt ett intressant fenomen att uppvisa. Det 1967 konstaterade täckdiket (av betydelse då några i början av 1900-talet påträffade flintyxor skall lägesbedömas; se rapport 1967), kunde även detta år konstateras. Det löpte, i den tidigare givna sträckningens fortsättning, in över rutenheterna 40/-35 och 38/-35. Läget finns markerat å planen över utgrävningsområdet.

Som ovan nämnts, låg de under utgrävningen konstaterade stenarna alla i

kontakt med lager III. Så var även fallet vad beträffar de båda slipstensdelarnas (41 och 42) läge. Dessa båda låg 2 - 3 cm över det egentliga lager III men i ett blandområde, där lager II i det närmaste kontinuerligt övergick i det underliggande lagret (III). Vidare förtjänar påpekas, att den större slipsten-delen (42), vilken låg med bredsidorerna i det närmaste horisontalt, på översidan var täckt av ett tunt skikt lerliknande oorganiskt material. Detta var grått till färgen, mycket finkornigt och något smetigt i konsistensen samt föremålet väl vidhäftande. Skiktet skiljdes med största lätthet från det omgivande lagermaterialet och var begränsat endast till fynd 42:s översida. På det totala undersökningsområdet har liknande fenomen ej tidigare iakttagits. (Vid fältarbetet gavs ej heller dess förklaring.) Tydligt syntes vara, att skiktets existens var betingad av den i det närmaste horisontala stenytan. Det är då tänkbart, att genom huvudsakligen vertikalt nedåt riktad vattenrörelse i marken under århundradens lopp åstadkommit en anrikning av mycket finkornigt material mot denna stenyta. Om skiktet tillkommit på nu antydda sätt, förefaller det emellertid märkligt att skillnaden gentemot det omgivande lagermaterialet var så markant. Fynd 42:s läge i lögans sluttning utesluter ej en annan tolkningsmöjlighet, nämligen att det lerliknande skiktet vore resultat av ett temporärt eller permanent högre vattenstånd i Korvbäcken - Bygdeträsket i samband med den förhistoriska tidpunkt då slipsten-delen hamnade i fyndläget. Hade sistnämnda tolkning med säkerhet kunnat hävdas, skulle för boplatsutredningen väsentligt vetande ha varit vunnet. Marklagren i den aktuella delen av utgrävningsområdet pekade ej direkt mot ett sådant resultat. Det är ej uteslutet, att sedan bäck-sjösystemets yta kom att ligga lägre, vattenrörelse i marken till största del eliminerat iakttagelsemöjligheterna. Med undantag för en kvarstående rest på den i det närmaste horisontala översidan av fynd 42, kan ett för utredningen aktuellt skikt i det närmaste fullständigt ha diffunderat ned i djupare liggande markparti.

Omfattande nedgrävningar i lager III gav ej något fynd, som skulle kunna tyda på mänsklig aktivitet i förhistorisk tid.

Provområde 69

Belägenhet: 57/-37^{x)}

Lagerföljden utgjordes av följande tre komponenter:

I. Ett ca 20 till något mer än 25 cm tjockt lager av samma karaktär

x) provenheten är så placerad i koordinatsystemet, att den utgör Ö hälften av 2 x 2 m:s-rutan 56/-37, samt V hälften av 2 x 2 m:s-rutan 58/-37.

som lager I på Område 67.

- II. Ett ca 25 till närmare 35 cm tjockt lager av sandblandad mjåla. Lagret avvek i viss mån från motsvarande på Område 67. Det var något brunaktigt till färgen och verkade poröst i strukturen. Endast med svårighet var det avgränsbart från det underliggande lagret (III).
- III. Bottenlager av mjåla. Något gråare till färgen än det överliggande lagret (II). Innehöll ej järnutfällning.

Intet fynd gjordes i provområdet. Emellertid innehöll lager II något kol, och föreföll på vissa ställen vara svagt bränt. - Sistnämnda uppgift lämnas med all reservation.

De grävningar som företogs i lager III, gav ingen antydning om mänsklig aktivitet.

Fyndförteckning

<u>f.nr</u>	<u>Föremål</u>	<u>Mått i cm</u>	<u>Låre i meter</u>	<u>Lager m.ö.h.</u>
2	Bit av slipad flintyxa	1,7 x 1,2 x 0,3	37,67/-46,87	II 133,98
10	Kniv framställd ur ett tekniskt högklassigt flintspån med parallella kanter	9,2 x 1,9 x 0,7	37,87/-48,92	II 134,19
14	S.k. typisk gropkeramisk pilspets av flinta	6,1 x 1,1 x 0,9	36,03/-48,45	II 133,95
15	Skivavslag med retuscher, flinta	5,3 x 3,8 x 0,9	35,63/-48,09	I
18	Bit slagen ur banepartiet på oslipad flintyxa	2,1 x 1,2 x 0,5	34,54/-47,37	I
20	Tvärpilspets av flinta	2,8 x 1,7 x 0,4	34,99/-46,21	I
21	Bit av oslipad flintyxa	1,6 x 1,4 x 0,3	34,54/-46,35	I
22	Bit av skivavslag med retuscher, flinta	3,0 x 1,4 x 0,3	35,19/-44,55	I
23	Avslag ur banepartiet på oslipad flintyxa	4,3 x 2,1 x 0,5	34,91/-45,94	I
25	Tvärpilspets förfärdigad av ytavslag ur slipad, håleggad flintyxa	2,4 x 1,4 x 0,4	35,89/-46,30	II 133,86
26	Flintavslag med distinkt, kort (0,4 cm), retuscherat eggparti	1,5 x 0,9 x 0,4	35,96/-46,51	II 133,87
29	Bit ur banepartiet på slipad flintyxa	2,3 x 1,7 x 0,5	34,10/-42,38	I

<u>f.nr</u>	<u>Föremål</u>	<u>Mått i cm</u>	<u>Läge i meter</u>	<u>Lager m.ö.h.</u>
30	Flintavslag med kort (0,4 cm) retuscherad egg	2,8 x 1,9 x 0,4	34,09/-41,13	I
36	Tvärpilspets förfärdigad av ytavslag ur slipad flintyx	2,3 x 1,5 x 0,3	35,54/-40,40	I
41	Del av slipsten	6,6 x 2,4 x 1,4	35,38/-37,44	II 132,80
42	I det närmaste komplett slip- sten	17,3 x 6,3 x 1,8	34,80/-37,14	II 132,75
43	Bit av slipad flintyx	1,6 x 0,8 x 0,3	42,52/-34,86	I
45	Tjocknackig, svagt håleggad och väl slipad flintyx	18,9 x 5,2 x 4,2	40,95/-33,45	I